

Müslümanların Sırbistan'dan Çıkarılmasının İlk Adımı: 1862 Belgrad Olayları ve Belgrad'ın Bombalanması

The First Step of Expulsion of Muslims from Serbia: 1862 Crisis
of Belgrade and Bombardment of Belgrade

Ayşe ÖZKAN*

Öz

17 Ekim 1830'da muhtar olan Sırlar, 1860'da Mihail Obrenoviç'in II. kez başknez olmasıyla bağımsızlık yolunda çalışmaya başlamışlardır. Müslümanların kaleler dışından çekilmesini isteyen ve onları Sırp kanunlarına tâbi kılmaya çalışan Mihail'in talepleri reddedilmiştir. Ancak asker alımı yapmaya başlayan ve silahlanan Sırlar uyarılmalarına rağmen hız kesmemişlerdir. Sırlar'ın çeşitli uygulamaları sonucunda Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki gerginlik artmış ve 1862'de Belgrad Olayları patlak vermiştir. 15 Haziran 1862'de Sırlar ve Müslümanlar arasında çıkan çatışma büyümüş ve Sırlar'ın kaleye saldırımları sonucunda Belgrad Muhafızı Aşir Paşa, Belgrad'ı topa tutmuştur. Bu olay, Mihail'e taleplerini gerçekleştirmek için beklediği fırsatı vermiş ve Kanlıca'da uluslar arası bir konferans toplanmıştır. Konferans sonucunda, 4 Eylül 1862'de 12 maddelik Kanlıca Protokolü imzalanmıştır. Protokol maddelerince Sırbistan Müslümanlarının Sırbistan'dan çekilmeleri ve Osmanlı Devleti'nin Sırbistan'daki Sokol ve Uziçe kalelerini yıkması kararlaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sırbistan, Belgrad, Kanlıca

Abstract

The Serbian's being headmen on the date of 17th October of 1830 started to attempt so as to get independence with Mihail Obrenovic's second presidency. The demands of Mihail regarding that he wanted Muslims to come out of the castle and made them be subjected to obey the laws of Serbian. However the Serbians starting to recruiting and bearing arms did not decelerate although they were warned. As a result of some implementations of the Serbian, the stress between Muslims and Christians increased and Belgrade Events erupted in 1862. On the date of 15th June

---

* Dr., MEB.

1862 the conflict between Serbians and Muslims extended and Belgrade safeguard Aşir Paşa bombarded Belgrade as a result of Serbians 'attack to the castle. The event caused that Mihail got a chance to obtain his goals in this way the international conference was held in Kanlıca. In consequence of Kanlıca conference, Kanlıca Protocol with 12 articles was signed on the date of 4th September of 1862. In accordance with the articles of Kanlıca, it was decided that the Muslims of Serbia came out of Serbia and the Ottoman State destroy Sokol and Uzice castles.

Key Words: Ottoman State, Serbia, Belgrade, Kanlıca

I. Belgrad Olayları Öncesinde Sırbistan'ın Durumu

17 Ekim 1830 tarihinde verilen fermanla, muhtar olan Sırp¹ Paris Antlaşması sonrasında imtiyazlarını genişletmek ve hatta Osmanlı Devleti'nden bağımsız olmak için çalışmaya başlamışlardır. Bunun için de; bağımsızlık yolunda çalışmamakla ve Türk etkisinde kalmakla suçladıkları Başknez Aleksandr Karacorceviç'i, 1858 tarihli Millet Meclisi toplantısında istifaya zorlamışlardır². Onun yerine geçen ve II. kez başknez olan Miloş Obrenoviç, bu konuda gereken çalışmaları yaparak, Osmanlı Devleti'nden çeşitli taleplerde bulunmuştur. Sırp Knezliği'nin veraset yoluyla kendi ailesine verilmesi, Sırbistan'ın bazı yerlerinde Müslümanların kale içlerinde ikamet ettirilmesi ve memleketin esas düzenlemeleri olan mevcut kanunların millet tarafından düzeltilmesine izin verilmesi bu taleplerdendi. Miloş Obrenoviç'in talepleri reddedilmiş ve daha sonra kendisi ölmüştür³. Yerine, yegane amacı Müslümanları Hristiyan topraklarından çıkarmak ve tüm Slavların birliğini sağlamak olan oğlu Mihail Obrenoviç, II. kez başknez olarak geçmiştir⁴. O da babası gibi, Sırbistan'daki Müslümanların kaleler dışından ve Belgrad varoşundan çekilmelerini veyahud oralarda yerleşmiş bulunan müslüman ahalinin idaresinin Belgrad muhafızlığından alınarak Sırp kanunlarına göre yürütülmesini talep etmiştir⁵. Türklerin Sırbistan'da bulunmasından ve Sırbistan'daki ikili idare sisteminden rahatsız olan ve bütün sorunların bundan kaynaklandığını düşünen Mihail⁶ varoşta ikili idare sisteminin ve polisin olmasının çeşitli güçlükler ve Müslümanlarla Sırp arasında düşmanlıklar doğuracağını, bu durum böyle devam ederse ileride

¹ Mehmet Çetin Börekçi, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi*, Kutup Yıldızı Yay., İstanbul, 2001, s. 187.

² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt, Ankara, 1995, s. 68.

³ BOA, A.MKT.UM. 419/26 (1277.M.20 /08.08.1860).

⁴ Selim Aslantaş, "Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devlet", *Balkanlar El Kitabı*, C. I: Tarih, Ankara, 2006, s. 481.

⁵ BOA, İ.HR. 333/21408 (1278.Ca.14 /18.11.1861).

⁶ Yusuf Hamzaoğlu, *Sırbistan Türklüğü*, Üsküp, 2004, s. 355.

büyük mahzur ve tehlikeler olacağını da belirtmiştir⁷. Mihail'in bu taleplerine "Belgrad varoşundaki Müslümanların müstesna bulunduğu" cevabı verilerek⁸ hem Belgrad varoşunun tahliyesi hem de orada yerleşik Müslümanların Sırp kanunlarına tâbi olması reddedilmiştir⁹.

Mihail'in talepleri ve bu taleplerin reddedilmesi konuları gündemdeyken 6 Ağustos 1861'de Karaguyefçe (Kraguyevats)'de toplanan Sırp Millet Meclisi (Skupština), millet namına 50.500 askerin talim ettirilerek hazır bulunması kararını almıştır¹⁰. Yedekte de 40.000 kadar askeri bulunan Sırbistan'ın¹¹ bu tavrı Osmanlı Devleti'nin hoşuna gitmemiştir. Sırbistan Osmanlı Devleti'nin mülkü olduğu için, herhangi bir saldırı durumunda Osmanlı Devleti devreye gireceğinden ve Sırbistan'ın içişlerinin düzeni için de oradaki asker sayısı yeterli olduğundan, bu ileriye yönelik asker alımı Sırbistan'ın bağımsızlığı hükmünde bulunmuştur. Sırp'ların Osmanlı Devleti'ni hiçbir şeyde tanımayarak, icrasına dost devletlerin kefil oldukları imtiyaz kanunu fesh edilmiş gibi, kraliyet şeklinde davranmaları üzerine Mihail uyarılmıştır¹². Ancak, Sırp'lar silahlanmaya ve hazırlıklar yapmaya devam etmişlerdir¹³. Zaten 1862 yılı için hazırlanan masraf defterinde en büyük pay askeri harcamalara ayrılmıştır¹⁴. Sırp'lar meşhur eşkiya ve haydutları toplayıp, besleyerek sınır ötelere göndermeye başlamışlardır. Mihail'in sözcülüğünü yapan Vidovdan gazetesi de her nüshasında Osmanlı Devleti ve memurları hakkında yalan ve iftiralarda bulunmaya devam etmiştir¹⁵.

Sonuçta Mihail'in 1860 yılında başknez oluşundan itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı başlattığı ağır tahrik meyvelerini vermeye başlamış¹⁶. Sırbistan'ın her yerinde Müslümanlar ve Hristiyanlar arasında gerginlik artmıştır. Sırp'lar, Fethülislam Müslümanları ile konuşulur ve kale içine gidilip görüşülürse elli değnek vurulacağını ve altı ay prangaya konulacağını ilan etmiştir¹⁷. Aynı zamanda buranın Müslümanlarına un ve odun verilirse

⁷ BOA, İ.HR. 333/21408 (1278.Ca.14 /18.11.1861).

⁸ BOA, İ.HR. 192/10807 (1278.Za.07 /06.05.1862).

⁹ BOA, İ.HR. 333/21408 (1278.Ca.14 /18.11.1861).

¹⁰ BOA, İ.HR. 188/10474 (1278.Ra.28 /04.10.1861).

¹¹ Stevan K. Pavlowitch, *Serbia: The History of an Idea*, New York University Press, USA, 2002, s. 52.

¹² BOA, A.MKT.UM. 503/88 (1278.Ra.30 /05.10.1861).

¹³ BOA, A.MKT.UM. 551/96 (1278.L.07 /07.04.1862).

¹⁴ BOA, İ.HR. 188/10474 (1278.Ra.28 /04.10.1861).

¹⁵ BOA, A.MKT.UM. 551/96 (1278.L.07 /07.04.1862).

¹⁶ Safet Bandžović, "İseljavanje Muslimanskog Stanovništva iz Kneževine, Srbije u Bosanski Vilajet (1862-1867); *Znakovi Vremena*, Sayı 12, Yaz. 2001, s. 67.

¹⁷ BOA, A.MKT.UM. 572/33 (1278.Z.17 /15.06.1862).

üç ay prangaya konulup, 500 guruş da para cezası verilmesini Sırp subayı emretmiştir¹⁸. Fethülislam Kalesi civarında vakitli vakitsiz eşkıya gezmeye başlamış ve Fethülislam'a gelen Negotin kasabası müdürü silahı olmayanlara silah dağıtarak hazır bulunmalarını tembih etmiştir¹⁹. Sırp Knezliği'nin memurları kalelerdeki Müslümanların Sırp larla görüşmelerini kesmeye kalkışmış ve soğuk muamelelerde bulunmaya başlamıştır.²⁰ Yine Sokol Kalesi sınırına kaçan dört haydutun yakalanmasını bahane eden Sırp lar, sınırı kapayıp tezkireli ve tezkiresiz kimsenin giriş çıkışına izin vermemeye başlamışlardır. Sırp ların haydut diyerek öldürdükleri kişinin üzerinden ise yol tezkeresi çıkmış ve onun alışveriş için Sırp köylerinde dolaşan Sokol Kalesi Müslümanlarından olduğu anlaşılmıştır²¹. Uziçe Kalesi ahalisinden olan ve ticaret için Böğürdelen'e gelen Tüccar Mustafa da, oradan Belgrad'a geçmek için Küçük Raboka denilen yere geldiğinde Sırp lar tarafından dövülerek öldürülmüştür. Böylelikle Belgrad'a bağlı kalelerin Müslümanlarından bir iki sene içinde Sırp lar tarafından hayli adam öldürülmüş olup, hiçbirisi için de gereken yapılmamıştır²². Semendire'de ise kale ahalisinin eskiden beri ziraat yaptıkları Tuna nehri kenarındaki ve kale meydanı mesabesinde bulunan araziyi Semendire varoşu Sırp larına taksim etmişlerdir²³.

Belgrad'a bağlı kalelerde durum böyleyken Belgrad'da da ilişkiler gergindi. Sırp lar, çarşıda Müslümanların kepenklerini indirerek ve tabelalarını sökerek onlara değişik şekillerde seslenirken, Müslümanlar da onlara “*Şumadiya'nın tavuklarıyla karınlarını doyuracakları*” şeklinde tehditkar karşılıklar vermekteydiler²⁴. Özellikle, Mihail'in taleplerini iletmek üzere Garaşanin'in²⁵ İstanbul'a gönderilmesinden sonra Belgrad'da durum daha da bozulmuş ve kışkırtıcı sohbetler ve hareketlere girişilmiştir. Sırp Knezliği adeta milletin zihnini bozmaya teşebbüs etmiş ve Müslümanlarla bir çeşit fesadın çıkmasına sebep aramaya başlamıştır. İslam Çarşısı'nda Dört yol ağzı denilen yerde birkaç ay önce açtıkları polis karakoluna Sırp Knezliği alametini asmışlar ve günden güne jandarma sayısını arttırmaya başlamışlardır²⁶. Özellikle Ocak 1862'den itibaren Belgrad'daki jandarma sayısını arttıran Sırp hükümeti²⁷ 1861'de Karaguyefçe'de toplanan Millet

¹⁸ BOA, A.MKT.UM. 572/71 (1278.Z.09 /17.06.1862).

¹⁹ BOA, A.MKT.UM. 572/33 (1278.Z.17 /15.06.1862).

²⁰ BOA, A.MKT.UM. 518/90 (1278.Ca.18 /22.11.1861).

²¹ BOA, A.MKT.UM. 475/57 (1277.Za.23 /03.06.1861).

²² BOA, HR.MKT. 375/58 (1277.L.17 /28.04.1861).

²³ BOA, A.MKT.UM. 468/90 (1277.L.19 /30.04.1861).

²⁴ Bandžović, a.g.m, s. 67.

²⁵ İliya Garaşanin: Önce Sırbistan'ın Dahiliye Müdürü, sonra Hükümet Reisi

²⁶ BOA, A.MKT.UM. 468/90 (1277.L.19 /30.04.1861).

²⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, Ankara, 1995, s. 14.

Meclisi'nde de Belgrad'da olduğu gibi bütün Sırbistan'daki büyük kasabalara ve bazı köylere bile 2000 kadar jandarmanın tertip edilerek gönderilmesine niyet etmiştir²⁸. Miloş tarafından Belgrad'a dönüşünden bir yıl sonra 1859'da²⁹ kurulan Jandarma teşkilatı, önceleri 120 kişiden oluşsa da Millet Meclisi'nin Karaguyefçe'deki toplantısından sonra sayısı iki katına çıkarılmıştır. Mühimmatları ve örgütlenmeleri tamamlanmış jandarmalar, askeri tatbikatlara ve disiplinlere tabi tutulmuşlardır. Ayrıca silahlarının yanı sıra acil durumlarda, kendilerine dağıtılması için tüfek ve süngüleri depoda saklanan bu jandarma birliklerine zorba karakterli ve Türklerden öç alma duygusuyla dolu Karadağ ve Bosna mültecileri de kayıt edilmiştir³⁰. Eşkivalıkta şöhretli bazı kişilerinde bu jandarma birliklerine alındığını Bab-ı Ali tespit etmiştir³¹. Temel görevi Türk nüfusunu yıldırma ve yerlerini almak için Türk polisine saldırılar düzenlemek olan jandarma birlikleri³² her köşede, çarşıda, Müslüman mahallelerinde gece gündüz silahlı olarak kol kol gezmeye başlamışlardır. Kendi mahallelerinde ve varoş dışında olan mahallelerinde ise jandarma neferi gezdirilmekteydi. Halbuki Belgrad varoşu içinde gezecek kolun Osmanlı askeri olması ve icap ederse birer ikişer pandor refakate alınması gerekmekteydi. Kendilerinin Osmanlı askerinden bir iki nefer yanlarına almadıkça geceleri gezmeye izinleri olmadığı gibi gündüzleri de pandor ve jandarmaların kendi başlarına istedikleri yerde, çarşı ve sokaklarda gezmelerine izin yoktu. Buna rağmen hiç danışmadan ve sormadan böyle davranmaları bir uygunsuzluğun çıkmasını istediklerini göstermiştir³³. Belgrad Muhafızı da Sırların yakın zamandaki yortularında kaleler ve Osmanlı askeri karakolları ve Müslüman evleri üzerine silahlanarak hücum edecekleri haberleri alındığı ve hallerinden de bunun anlaşıldığını belirtmiştir³⁴. Hurşid Paşa ayrıca Sırların Belgrad Kalesi hakkında hissedilen kötü niyetleri gerçek şekle varmaya başladığından gerekli tedbirlere girişildiğini ve bunların önlenmesini yazıyla resmen Mihail'den talep ettiğini bildirerek, bütün konsoloslara da durumu

²⁸ BOA, İ.HR. 188/10474 (1278.Ra.28 /04.10.1861).

²⁹ Bu tarihten önce Sırp Polisi pandor adı verilen otuz askerden oluşmakta ve Türk polisiyle işbirliği yaparak huzuru sağlamakta idi. *British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, The Otoman Empire in the Balkans, 1856-1875*, Part I Series B, Vol. 1, General Ed. Kenneth Bourne and D. Cameron Watt, Ed. David Gillard, University Publications of America, 1984, Doc. 81, s. 216. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

³⁰ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 216-217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

³¹ Karal, *a.g.e.*, VII. Cilt, s. 14.

³² *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 216-217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

³³ BOA, A.MKT.UM. 468/90 (1277.L.19 /30.04.1861).

³⁴ BOA, A.MKT.UM. 514/79 (1278.Ca.06 /10.11.1861).

beyan etmeye mecbur kaldığını ve onlar tarafından haklı bulunduğumuzu eklemiştir³⁵. Tüm bu yaşananlar karşısında, Belgrad Muhafızı Hurşid Paşa'ya sürekli olarak Sırların asıl amaçlarının bir olay çıkararak sebebini Müslümanlara yükletmek olduğu ve Sırların amaçlarına ulaşamamaları için tahammül edilerek ellerine koz verilmemesi tembih edilmiştir³⁶.

1862 yılının başından itibaren Sırbistan'da ortam iyice gerginleşerek anlaşmazlıkların yerini silahlı çatışmalar, dövüşmelerin yerini de cinayetler almaya başlamış, gerginlik giderek tırmanmıştır. 1862 yılı Ocak ayında Belgrad'da bir Türk öldürülmüş, Şubat ve Mart aylarında Türk ve Sırların birbirlerine karşılıklı saldırıları artmıştır. Bu durumdan ürken Sırp hükümeti, Belgrad'daki Dört Yol mahallesinde jandarma sayısını arttırarak, jandarmanın yanında Simeon Neşiç adlı bir Türkçe tercümanı ve Milan Sretenoviç adlı bir katibin dolaşmasını emretmiştir. Görevleri Türklerin yaptıkları konuşmaları bildirmek olan bu iki kişinin Türk mahallelerinde dolaşması Türkleri daha çok rahatsız etmiştir ve tepkiler artmıştır³⁷. 23 Mayıs'ta beklenen gerçekleşmiş, bir tren ateşe verilmiş ve aynı gün Karadağlı bir jandarma, İstanbul Kapı'daki bir nöbetçiye baskı yapmakla beraber bir Türk subayına ateş etmiştir. Şehirdeki Türk polis merkezine iki Türk'ü götüren bu jandarma, onları nöbetçiye vermeyi reddetmiştir -Oysa ki bu bir kuraldı. Ayrıca nöbetçiler de sık sık jandarmaların elinde şiddete maruz kalmaktaydılar³⁸- Sırlar, sarhoş olan iki Müslümanın, varoş dışında uygunsuz davranışlara giriştiklerini ve kendi makamlarına teslim edilmeleri için iki jandarma tarafından tutuklandıklarını belirtmişlerdir. Tutuklular İstanbul Kapı'ya sevk edildiğinde, buradaki nöbetçilerin iki jandarmaya saldırıp, tutukluları ellerinden kurtarmak için onlara vurmaya başladıklarını, nöbetçi askerlerin başındaki subayın da jandarmalardan birinin yakasına yapışarak üniformasının iğneliklerini kopardığını ifade etmişlerdir³⁹. Belgrad muhafızı bu olayla ilgili soruşturma talep etse de Sırlarla reddedilmiş ve onlar bir de tazminat istemişlerdir⁴⁰. Ayrıca, bundan sonra Müslümanlardan herhangi biri bir suçtan dolayı uyarılırsa, kendi makamlarına teslim edilmek yerine, yasa gereğince cezalandırılmak için Sırp polisine teslim edileceğini belirtmişlerdir⁴¹. Gerçekte ise Sırp hükümeti ve Belgrad muhafızı arasında

³⁵ BOA, A.MKT.UM. 470/61 (1277.L.26 /07.05.1861).

³⁶ BOA, A.MKT.UM. 518/90 (1278.Ca.18 /22.11.1861).

³⁷ Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 360-362.

³⁸ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

³⁹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 83, s. 222. Garaşanin'den Aşir Paşa'ya.

⁴⁰ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁴¹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 83, s. 222. Garaşanin'den Aşir Paşa'ya.

kovuşurma şekliyle ilgili bir anlaşma vardı ve 36 olayla ilgili nöbetçilik binasında tutulan kayıtlar da bunu doğrulamaktaydı. Buradan da anlaşıldığı üzere uygulama Sırp polisinin tutuklusu olan Türklerin oradaki görevli subaylara teslim edilmesi şeklindeydi. Ancak Sırp, Türkleri Sırp adaletine tabi kılmaya çalışmaktaydılar. Hatta İliya Garaşanin Türklerden adaletin sağlanamayacağını belirtmiş, buna karşılık Belgrad muhafızı da adaletin Sırp hükümetinden olamayacağını, buna delil olarak kendisinin göreve geldiği zamandan beri gerçekleşen ve tazmin edilmeyen on adet katliamı göstermiştir⁴².

Türklerin gelecekte Sırp karakollarına götürülmeleri ve Sırp mahkemelerince yargılanmaları gerektiğini söyleyen Sırp, şiddetin daha da artmasına sebep olmuş ve jandarmalar Türkleri öldürmeye başlamışlardır. 25 Mayıs'ta bir kayıkçı bıçaklanarak öldürülmüş, 5 Haziran'da ise yine İstanbul Kapı'da bir pandor Türk subayına ateş ederek Avusturya hükümetinin bir tatarını öldürmüştür⁴³. Pandor, İstanbul Kapı yakınındaki bir dükkandan geçerken Mülazım Hurşid Ağa'nın diğer Türklere kendisiyle ilgili hakaret dolu sözler söylediğini duyduğunu ve ateş ettiğini fakat vurmadığını, diğer silahını ateşleyince de tesadüfen Avusturyalı tatarı vurduğunu ve yaraladığını söylemiştir. Oysa ki olayın tanığı olan ve sonradan ölen tatarın da içlerinde bulunduğu dört kişi pandora hakaret edilmediğini, onun tahrik olmadan subaya ateş ettiğini ve subayın kaçmasından sonra da kasıtlı olarak ikinci silahını çekip tatarı ateş ettiğini belirtmişlerdir. İstanbul Kapı'daki Türk nöbetçilerinin, oradaki halkın ve jandarmaların gözü önünde olan bu olaydan dolayı, nöbetçiler kapıyı kapamış ve paşadan emir gelinceye kadar da açmayı reddetmişlerdir⁴⁴. Fransız Başkonsolosu eşliğinde gelen Dahiliye Müdürü'ne de kapıyı açmayan nöbetçiler, yine paşadan emir gelinceye kadar kapıyı açmayı reddetmişlerdir. Bu olay, Sırp'ların Türk otoritelerine saldırması için de bir bahane olmuştur⁴⁵. Nitekim, İliya Garaşanin Başkonsolos Longworth'a yazdığı mektupta "*İstanbul Kapı'daki ikinci olay ve Türk askeri karargahının düşmanca davranışıyla kendi üstünün buyruklarına uymaması ve aynı zamanda Türklerin hızla silahlanmaları bu kentin maruz kaldığı yeni ve açık risklerin göstergesidir*" diyerek Türkler ve Sırp'lar arasındaki artmaya

⁴² *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 57, s. 195. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 2 Haziran 1862.

⁴³ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁴⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 58, s. 195-196. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 6 Haziran 1862.

⁴⁵ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

başlayan bu olaylarla ortaya çıkacak karışıklıkların sorumluluğunu knezlik hükümetinin üstlenmeyeceğini belirtmiştir⁴⁶. Başkonsolos Longworth ise bu mektupta Garaşanin'in varlıkları tehlikedeymiş gibi Avrupa'nın garantör güçlerine yardım çağrısında bulunduğunu belirterek⁴⁷ Sırp'ların kendi polisleri tarafından birkaç gün içinde işlenen suçlara nefretlerini ifade edecekleri yerde, tek amaçlarının sonradan gelişecek bir karışıklık durumunda sorumluluğu reddederek, Türk otoritelerini suçlayabilmek olduğunu ifade etmiştir. Longworth, "böyle bir tavrın ortaya koyduğu yüzüstlük, bu ve bütün benzer olaylar hakkında Sırp hükümetinin yabancı hükümet ajanlarından aldığı cesaretin sonucudur"⁴⁸ diyerek bu olayların hepsinde saldıran tarafın Sırp'lar olduğunu belirtmiştir⁴⁹.

II. Belgrad Olayları ve Belgrad'ın Bombalanması

Sırp otoritelerinin anlatımına göre 15 Haziran 1862 de ilk olay Türkler ve Yahudiler arasında meydana gelmiştir. Dört yol mahallesindeki bir Türk evinde oturan Yahudi, kira mukavelesi yapmış olmasına rağmen evinden çıkarılmaya çalışılmıştır⁵⁰. Okul müdürü olan Yahudi, aynı zamanda Yahudilerin yılın belli dönemlerinde tükettikleri özel ekmeği yapan bir fırıncıydı. Bu fırının bacası Türk komşuları tarafından tehlikeli bulunmuş ve bu yüzden Türkler onu evinden çıkarmaya çalışmışlardı. Belgrad muhafızının da Türklere, evi yakıp kül etme izni verdiği söylenmiştir⁵¹. Öğleden sonra saat 3-4 sıralarında da mahallenin polisi iki Türk ile olay yerine gelip, paşanın emri uyarınca evi ateşe verme yetkisi olduğunu söyleyerek baltalarla bacayı yıkmaya başlamışlardır. Kiracı kaçmış, ahali evin önünde toplanmış ve olup biteni öğrenmek için polis tercümanı Simeon Neşiç yanında üç jandarmayla olay yerine gelmiştir. Onun gelişiyle, bir Türk subayı da oraya gelerek olaya Sırp makamları karışırsa kendisinin de 300 askerle karşı koyacağını söylemiş ve tercüman bunu emniyete bildirmiştir. Sonuçta iki suç ortağıyla birlikte Türk polis kaleye gönderilmiş ancak bir saat sonra serbest kalmış olarak geri dönmüşlerdir. Çok geçmeden, akşam

⁴⁶ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 84, s. 223. Garaşanin'den Başkonsolos Longworth'a, 25 Mayıs 1862.

⁴⁷ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 217. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁴⁸ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 58, s. 196. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 6 Haziran 1862.

⁴⁹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁵⁰ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 219. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁵¹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

saat 7'ye doğru da Çukurçeşme'de Türk askerlerinin bir Sırbı öldürdükleri haber alınmıştır⁵². Her ne kadar Sırp otoriteler bu olayla Çukurçeşme'deki olay arasında bağlantı kurmaya çalışsa da, Yahudilerin ileri gelenlerinden biri hiçbir şekilde iki olay arasında bağlantı olmadığı konusunda Başkonsolos Longworth'a garanti vermiştir⁵³. Longworth da Belgrad'daki iki buçuk yıllık ikameti süresince, Belgrad Türklerine dair bir olay duymadığını ve Sırp'ların içinde zaten az olan Türklerin herkese karşı sakin ve zararsız davranışlarıyla tanıdıklarını her zaman gördüğünü belirtmiştir⁵⁴.

Aynı tarihteki II. olay ise, Çukurçeşme'de su dolduran bakkal çırağı Sava Petroviç'in Türk askerlerince öldürülmesidir. Sava'dan sonra çeşmeye gelen askerler onu itmiş ve testisini kırmışlardır. Çeşme başında ölmek üzere bulunan Sava kendisini oradaki üç Türk askerinin vurduğunu söylemiş ve olaya tanık olan kadınlar da bunu doğrulamışlardır. Ancak Sırp otoritelerinin bu söylemine rağmen⁵⁵ Sırp raporlarında bir çocuk olarak tanımlanan Sava Petroviç'in daha sonra 20 yaşından büyük bir yetişkin olduğu kabul edilmişse de, o hiçbir zaman açıkça tespit edilememiştir. Başkonsolos Longworth bu konudaki görüşünü "*Sava Petroviç veya olaya karışan diğer bir kişi Çukurçeşme'de askerlerle kavga etmiş ve kovalarını taşıdığı tahta parçasıyla askerlerle çatışmış, askerlerden biri de bu tahta parçasını alıp onun kafasına vurmıştır. Bu kişi darbeden dolayı olan çürükler, belki de ardından açılan yaralar yüzünden ölmüştür*⁵⁶. Ama bu olay nasıl gerçekleşmiş olursa olsun çatışmalara sebep bu adamın ölmesi değildir⁵⁷" şeklinde belirtmiştir.

Olay Sırp emniyetine yansınca Tercüman Simeon Neşiç, birkaç jandarmayla olay yerine gönderilmiştir. Türk askerlerini soruşturma yapılması için yanına alan Neşiç ve jandarmalar⁵⁸ Türk ve Sırp

⁵² *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 219. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁵³ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 216. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁵⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁵⁵ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 219. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁵⁶ Bu konuda Sırp kaynakları da çelişkili bilgiler vermektedir. Đurđe Jelenić (*Nova Srbija i Jugoslavija*, Beograd, 1923) ve Grgur Jakšić-Vojislav J. Vučković (*Spoljna Politika Srbije Za Vlade Kneza Mihaila: Prvi Balkanski Savez*, Beograd, 1963) eserlerinde genç bir Sırbın Türk askerlerince öldürüldüğünü söylerken, Živan Živanović (*Politička Istorija Srbije u Drugoj Polovini Devetnaestog veka*, Beograd, 1923) eserinde Sırp delikanlıların Türk askerleriyle kavga ettiğini belirtmektedir.

⁵⁷ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁵⁸ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 219. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

karakollarının olduğu yere geldiklerinde, Türkleri kendi yetkililerine teslim etmeleri gerekirken, jandarmalara komuta eden Neşiç bunu reddetmiş ve Türklerin Sırp karakoluna götürülmesini emretmiştir⁵⁹. Türk askerlerinin direnmesiyle birlikte, yine Neşiç'in emriyle jandarmalar tarafından ateş açılmış⁶⁰ ve bir Türk askeri öldürülürken biri de yaralanmıştır. Bunun üzerine Türk askerleri de tercümanı ve iki Sırp jandarmasını öldürmüşlerdir⁶¹.

Belgrad'ın bombalanmasına yol açacak olayların fitilini jandarmanın Türk askerlerini zorla ve kanuna aykırı olarak Sırp polisine götürmeye çalışmaları ateşlemiştir⁶². Türkleri kıskırtmak için her şekilde çabalayan jandarmaların da o gün erken saatlerden itibaren tetikte oldukları gözlenmiştir⁶³. Böylelikle Başkonsolos Longworth'un deyimiyle “uzun zamandır Türkleri kendilerine saldırtmak için zorlayacaklarını söyleyip böbürlenmekte olan Sırlar” emellerine nail olmuşlar⁶⁴ ve ertesi gün öğlene kadar Belgrad sokaklarında, şehir kapılarında sürececek bir çatışma başlamıştır⁶⁵. Sırp jandarmaları ve ayak takımı Türklere saldırmış ve gerek asker gerek sivil kaleye kaçamayan Türkler de kendilerini evlerine ve karakollara kapatarak savunmaya geçmişlerdir⁶⁶. Bu konuda Kosta N. Hristiç de silah seslerinin Türklerin yaşadığı her yerden yankılandığını, Sırların gruplar halinde Türk evlerine saldırdığını, Türklerin ise ateş edip oradan kendilerini savunduklarını belirtmiştir. O, Türklerin çok korkup, kimseye görünmeyi göze alamadığını, kendi evlerinde bile geceleyemeyip, evden eve geçerek gizlice şehre kaçmak zorunda kaldıklarını anlatırken, büyük bir grubun şehre kaçarken yol boyunca Sırların saldırısına uğradığını ve iki taraftan da can kaybı olduğunu ifade etmiştir⁶⁷. Sırların bu saldırılarını 15 Haziran'da telgrafla Bab-ı Ali'ye bildiren Belgrad Muhafızı Aşir Paşa'ya “Sırların gösterdikleri hal ve meydana getirdikleri savaşın şahsi

⁵⁹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁶⁰ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 216. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862; Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 364.

⁶¹ Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 364.

⁶² *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e 25 Temmuz 1862, *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 216. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁶³ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 218. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁶⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 238. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁶⁵ Jelenić, *a.g.e.*, s. 151.

⁶⁶ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 239. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁶⁷ Bandžović, *a.g.m.*, s. 67.

anlaşmazlık olmayıp, açıktan açığa beriye hücum demek olduğu ve çevreden çok Sırp gelerek Müslüman evlerinde kalmış eşyaları yağmalamaya ve evleri yakmaya girişecek olurlarsa kaleden karşılık verileceğinin İliya Garaşanin ve konsoloslara tebliğ edilmesi” cevabı verilmiştir⁶⁸. Buna rağmen Sırp lar yağmaya başlamışlar ve 600 Türk evinin hepsi de içlerindeki her şeyle birlikte yağmalanmıştır⁶⁹. Kosta N. Hristiç, Sırp ların Türk evlerine dalıp yağmaladığını, Türklerin de şehrin içine kaçarken Sırp ların bakkallarını yağmalayıp soyduğunu belirtse de⁷⁰ bu hiçbir Sırp evinin yağmalanmadığı gerçeğini değiştirmez⁷¹.

Türklerin yanı sıra Yahudi bölgeleri de yağmalanmış ve Garaşanin bunu kabul ederek, zararın ödeneceğini söylemiş ve üzüntüsünü Başkonsolos Longworth'a belirtmiştir. Her ne kadar Sırp otoritelerinin anlatımında tüm suçları Türkler işlemiş, Sırp lar hiçbir şey yapmamış gibi görünse de⁷² Longworth, başında bir meyve sepetiyle yaşlı bir Türkün bıçaklandığına, yine yaşlı bir Müslümanın bir dükkan içinde kovalanıp öldürüldüğüne şahit olanların varlığını belirterek, ertesi gün de Türklerin cesetlerini kaleye taşıyan atlı yük arabalarının gerisinde kalan Türk kadınlarıyla dolu arabanın parçalandığını gördüklerini ifade etmiştir. O, iki tarafta da ölü sayısının aynı sayıdaki yaralıyla birlikte 50'yi aştığını da bildirmiştir⁷³. Bu sayıyı Sırp otoriteleri Sırp tarafı için 26 ölü ve 22 yaralı şeklinde verirken⁷⁴ Donau Zeitung (Tuna Gazetesi) da Sırp lardan 15 ölü ve Türklerden 11 ölü, 21 yaralı şeklinde vermiştir⁷⁵. Başkonsolos Longworth, ölü ve yaralı sayısı her iki tarafta aynı olsa da farkı “buradaki fark, Türklerin kendi hayatlarını, kalplerini ve mülklerini savunmak için savaştıkları ve Sırp ların saldırgan olduklarından ibarettir” diyerek vurgulamıştır⁷⁶.

16 Haziran 1862'de konsolosların aracılığıyla Belgrad Muhafızı ve İliya Garaşanin arasında bir sözleşme imzalanmıştır⁷⁷. Aşir Paşa, Etem Paşa ve

⁶⁸ BOA, A.MKT.UM. 519/26 (1278.Ca.20 /24.11.1861).

⁶⁹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 239. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁷⁰ Bandžović, a.g.m., s. 67.

⁷¹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 239. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁷² Sırp otoritelerinin anlatımı için bkz. *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 219-222. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁷³ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 218. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁷⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 221. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁷⁵ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 46, s. 191. Donau Zeitung, 19 Haziran 1862.

⁷⁶ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 81, s. 218. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 3 Temmuz 1862.

⁷⁷ Jakšić-Vučković, a.g.e., s.537.

İliya Garaşanin'in yanı sıra İngiltere Konsolosu J.A.Longworth, Fransa konsolosu Y. Tastiya, Rusya Konsolosu A. Vlangaliya, Prusya Konsolosu Meronija ve Avusturya Konsolosu Vasiç'in de katılımlarıyla imzalanan bu sözleşmeyle kapıları tutan Türk askerlerinin ve Türk polisinin geri çekilmesiyle antlaşma sağlanmıştır. Buna göre; şehirde yaşayan Türklerin bıraktıkları evleri, gayrimenkulleri ve evlerinde yaşamaya devam edecek vatandaşların kendileri de güvende olacak, Garaşanin ülke çapında Müslümanlara karşı herhangi bir şiddet uygulanmasını önlemek için gerekli emirleri verecek, şehirden ayrılacak olan Türk aileler hırpalanmayacak ve küçük düşürülmeyecektir⁷⁸.

Sözleşme imzalanmasına rağmen, 350 kadar jandarma şehir civarında gezmeye devam etmişler ve bu jandarmalar şehir kapılarında kargaşa çıkarmışlardır. Aynı zamanda şafaktan itibaren kaleye ateş açan jandarmaların Sava Kapı kenarından kalenin içine ateş ettiği de görülmüştür⁷⁹. Bunun üzerine kaleden 17 Haziran'da Belgrad üzerine dört buçuk saat sürecek bir top atışı başlatılmıştır⁸⁰. Aşir Paşa'nın Belgrad'ı topa tutmasıyla ilgili⁸¹ her ne kadar Sırp bombardıman başlatılana kadar tek bir atış bile yapmadıklarını, tüm güçlerini bombardımanı geri püskürtmek için kullandıklarını iddia etse de, Türkler Sırp birliklerinin toplanması ve kaleye saldırısının kendilerinin şehre ateş açmasından önce gerçekleştiğini belirtmişlerdir⁸².

Belgrad'ın bombalanmasında Varoş'ta 145, Sani mahallesinde 41, Dorçol mahallesinde 69, Terazıyma mahallesinde 82 ve Palilula'da 20 ev olmak üzere 357 ev isabet almış ve 20 ev de yanmıştır. Türk evlerinden 15'i isabet almış, 4'ü yanmış ve bir minare de düşmüştür. Bu şekilde zarar gören bina sayısını Sırske Novine gazetesi toplamda 397 olarak vermiştir⁸³. Bu sırada Belgrad'daki evlerden 730'u Müslümanlara, 190'ı Yahudilere, 364'ü Sırp'lara ve 3'ü Çingenelere aitti. Yine Belgrad'daki dükkanların 317'si Müslümanların, 46'sı Yahudilerin ve 478'i de Sırp'ların elindeydi⁸⁴.

⁷⁸ *Srbija Po Bombardanju Beograda*, Narodna Biblioteka u Beogradu, Br. C-II 1194, Beograd, 1862. Digital National Library of Serbia (www.digital.nb.rs); *Sırske Novine*, Sayı 65; 7 Juniya 1862.

⁷⁹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 240. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁸⁰ Jelenić, *a.g.e.*, s. 151, Jakšić-Vučković, *a.g.e.*, s. 537; *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 82, s. 221-222. Belgrad'daki Son Olayların Tarihi Özeti, 1 Temmuz 1862.

⁸¹ BOA, İ.DH. 490/33200 (1278.Z.24 /22.06.1862), Karal, *a.g.e.*, C. VII, s. 14.

⁸² *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 103, s. 240. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 25 Temmuz 1862.

⁸³ *Sırske Novine*, Sayı 71, 21 Juniya 1862.

⁸⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 115, s. 250. Başkonsolos Longworth'un Raporu-Hamzaoğlu ve Bandžović ise bu sayıyı şu şekilde vermektedirler. EV= Müslüman: 730,

Belgrad'ın bombalanmasından sonra Belgrad varoşundan şehre 600'den fazla Türk taşınmıştır. Varoştan Türklerin çıkarılmasıyla birlikte yerlerine Sırlar yerleştirilmiş ve varoшта Sırlar, şehirde(surlar içinde) ise Türkler kalmıştır⁸⁵. Müslümanların varoştan kaleye kapanmaya mecbur olmalarıyla⁸⁶ birlikte kale adeta kuşatma halinde bulunmuş ve Müslümanlar ıstırap çekmeye başlamışlardır⁸⁷. Çırılçıplak ve perişan halde kaleye sığınan kadın ve erkeklerin⁸⁸ hali gazetelerde yer alıp; ihtiyaçları haberi duyulunca diğer Osmanlı ülkesindeki halk yardım etmek istemiştir⁸⁹. Ancak Sırlar, Belgrad'ı kuşatıp, mustahfiz askerlerinin Zemun'dan erzak almasını bile engellemek istemiş ve kaleye erzak nakletmek için gelen küçük bir vapurun gönderilmesi aleyhinde protestolarda bulunmuşlardır⁹⁰. Buna rağmen Niş'ten Müslümanlar ve Hristiyanlar, Belgrad Müslümanları için gömlek, don, entari, fes ve yemeniden oluşan 300 katdan fazla elbiseyi Belgrad muhafızına göndermişler, Niş Yahudileri de yine zarara uğrayan Belgrad Yahudileri için elbise yardımında bulunmuşlardır⁹¹. Belgrad Kalesi'nde bulunan Müslümanların sayısı 3000'e⁹² ulaşmış bunların da giyinecek ve örtünecek elbisesi olmadığı için Zemun'dan basma ve Amerikan bezi getirilerek örtünmeleri sağlanmışsa da, değiştirecek yedekleri olmadığından biraz daha basma ve Amerika bezi ve ayakkabı, kilim ile kavurma gönderilmesi istenmiştir. Kaledeki Müslümanların da muhafız konağı ve bazı zabıtların odaları dahi boşaltılıp içlerine ailelerden birazının yerleştirilmesi ve kale hendeğinin iki başına çadır gerilip yaz mevsiminde serin olacağından buralara da biraz aile konulup, gündüzleri hendek içinde ikamet ettirilmesi uygun görülmüştür⁹³.

Belgrad bombalandığında Valveyo, Lozniçe ve Böğürdelen(Şabats)'e 10 günlük bir gezi için Belgrad'dan ayrılmış olan Mihail⁹⁴ ertesi gün Böğürdelen'den Belgrad'a dönerek Sırp Meclisi'nden aldığı yetkiyle

---

Hristiyan-Yahudi: 536, Çingene: 3; DÜKKAN=Müslüman:517, Hristiyan-Yahudi: 519. (Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 380, Bandžović, *a.g.m.*, s. 68)

⁸⁵ Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 376.

⁸⁶ BOA, İ.MMS. 25/1084 (1278.Z.25 /23.06.1862).

⁸⁷ BOA, İ.DH. 490/33200 (1278.Z.24 /22.06.1862).

⁸⁸ BOA, İ.MMS. 25/1097 (1279.S.12 /08.08.1862).

⁸⁹ BOA, İ.DH. 494/33566 (1279.S.16 /12.08.1862).

⁹⁰ BOA, İ.HR. 333/21421 (1279.M.20 /17.07.1862).

⁹¹ BOA, İ.DH. 494/33566 (1279.S.16 /12.08.1862).

⁹² Bu sayıyı Başkonsolos Longworth 3270 olarak vermektedir ve 630 aileden ibaret olduklarını belirtmektedir. (bkz. *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 88, s. 227. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 12 Temmuz 1862)

⁹³ BOA, İ.MMS. 25/1097 (1279.S.12 /08.08.1862).

⁹⁴ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 59, s. 196. Başkonsolos Longworth'dan Sir H. Bulwer'e, 11 Haziran 1862.

olağanüstü hal ilan etmiştir. Askeri hazırlıklara başlamış ve Belgrad'daki askerlere katılan gönüllüler için kamplar kurdu muştur⁹⁵. Sırlar, bir taraftan sınır aralarını kuşatıp ve diğer taraftan heyecan halinde bulunduğu ndan, Sırbistan'daki diğer kaleler de emniyetsizlik içinde kalmıştır⁹⁶. Sırlar Niş ve Yenipazar sınırına da asker göndermiştir. Bu konuda Niş ve Üsküp valilerine, Sırlar sınır içinde kaldıkça harekete geçilmemesi, ancak bir saldırı olursa da bunun defedilmesi tembihlenmiştir. Sırlara karşı tedbir olarak da Priştina ve Vidin'in askeri kuvvetleri arttırılarak, Sofya, Niş ve Yeni Pazar'a yeni kuvvetler gönderilmiştir⁹⁷.

Belgrad'ın bombalanması, oradaki konsoloslar tarafından elçiliklere ve Garaşanin tarafından da Sırp kapı kethüdasına gelen telgraftan haber alınmıştır. Bunun üzerine her türlü düşmanlığın terk edilmesi konusunda Belgrad muhafızına telgraf çekilmiştir⁹⁸. Gerek Belgrad muhafızının, gerekse yabancı konsolosların kendi hükümetlerinden tüm düşmanlıkları engelleme emri almalarından dolayı daha fazla çatışma yaşanmamıştır⁹⁹. Bab-ı Ali, emre zıt hareketlerden oluşacak yeni mesuliyetlerden hiç kimsenin istisna olunamayacağını bildirerek, “*eğer haricden bir korku var ise kale kapıları kapanıp, buradan yarın çıkarılacak olan büyük memura intizar olunması iktiza eder*” demiştir¹⁰⁰. Olayla ilgili gerekli araştırmanın yapılması ve asayişin sağlanması için de Divan-ı Muhasebat Reisi¹⁰¹ Ahmed Vefik Efendi özel görevle Belgrad'a gönderilmiştir¹⁰². Ahalinin ihtiyaçlarının karşılanması için de Ahmed Vefik Efendi'ye bin kese akçe verilmiştir¹⁰³. Ahmed Vefik Efendi ile beraber¹⁰⁴ Ali Beyefendi'nin de Sırbistan'a gönderilmesine karar verilmiş¹⁰⁵ ve Mektubi Seraskeri Halifesi

⁹⁵ Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 366.

⁹⁶ BOA, İ.HR. 333/21421 (1279.M.20 /17.07.1862).

⁹⁷ Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 194.

⁹⁸ BOA, A.} M... 26/24 (1278.Ca.00 /05.11.1861-03.12.1861).

⁹⁹ Jelenić, *a.g.e.*, s. 152.

¹⁰⁰ BOA, A.} M... 26/24 (1278.Ca.00 /05.11.1861-03.12.1861).

¹⁰¹ BOA, İ.MMS. 25/1084 (1278.Z.25 /23.06.1862), Karal, *a.g.e.*, C.VII, s. 14-15.

¹⁰² BOA, HR.TO. 440/31 (27.06.1862), BOA, İ.DH. 494/33535 (1279.S.10 /06.08.1862), BOA, İ.DH. 1291/101552 (1279.M.01 /28.06.1862), BOA, İ.HR. 333/21419 (1279.M.12 /09.07.1862), BOA, İ.MMS. 25/1084 (1278.Z.25 /23.06.1862).

¹⁰³ BOA, İ.DH. 490/33200 (1278.Z.24 /22.06.1862), BOA, A.MKT.NZD. 425/100 (1278.Z.21 /19.06.1862), *Vakanüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi*, C.X, Yay.Haz.M.Münir Aktepe, Ankara, 1988, s. 73.

¹⁰⁴ BOA, İ.DH. 490/33200 (1278.Z.24 /22.06.1862).

¹⁰⁵ BOA, A.MKT.NZD. 425/70 (1278.Z.20. /18.06.1862), BOA, A.MKT.NZD. 425/16 (1278.Z.18 /16.06.1862).

Yusuf Bey de Ali Bey'in refakatine memur edilmiştir¹⁰⁶. Ahmed Vefik Efendi'ye 7 maddelik bir talimatname verilmiştir. Buna göre;

1) Öncelikle, Belgrad'daki olay hızlıca incelenip, araştırılacak ve bu tarafa bildirilecektir.

2) Sırpların Müslümanlara ve Osmanlı askerlerine bir süredir olan sataşmaları ve sebepsizce karakollara saldırmaları sonucunda büyük bir bela çıkmaması için varoşta bulunan asker ve ahali mecburen kaleye alınmıştır. Bu elem veren sonucun öncesinde sebebin Sırplarda olduğu müsbet olup, geçici bir sözleşme yapılmışken, onun ihlaliyle kaleden top atılması mecburiyeti dahi yine Sırpların saldırgan hareketlerinden kaynaklanmış olduğundan bunun meydana çıkarılması amacıyla herkesi tatmin edecek şekilde araştırma yapılacaktır.

3) Aşir Paşa'nın bu hareketi üzerine konsoloslar kendisini protesto ederek ilişkilerini kestiklerinden, Aşir Paşa'nın orada göreve devamı caiz görülmemiş olup değiştirilecektir.¹⁰⁷ Fakat sebepsizce kaleden top atılmışsa cezalandırılması gerekeceğinden araştırma bunu gösterirse derhal tutuklanarak yargılanacaktır.

4) Müslüman ahali varoştan çekilip kaleye alınmış ve kale ise kuşatılmış halde bulunduğundan öncelikle bunların ızdıraplarının hafifletilmesine bakılıp verilen akçe ile zahire tedarik ettirilecek ve Osmanlı askerinin bu halden hasıl olan ızdırapları da yok edilecektir.

5) Varoş vesair kalelerde bulunan Müslümanların hali tamamen olaydan önceki şekle nakledilecek ve kalede bulunan Müslümanlar evlerine iade edilip haklarında saldırı olmaması için Sırp memurlarından teminat alınmaya çalışılacak, bu olmaz ise yine ahali kalede tutulup, Sırpların isteğini sağlayacak şekilde başka taraflara gitmelerinden sakınılacak, durum buraya bildirilecektir.

6) Ali Bey beraber gönderilecek ve olayın gerektirdiği tedbirler alınacaktır.

7) Bu olay bahanesiyle Sırpların sınırı geçerek, öteye beriye sataşmaları ve özellikle dindaş ve cinsdaşları olan Karadağlılara öteden beri manevi eğilimleri olduğundan yardım için o tarafa dökülüp gitmeleri ihtimali

¹⁰⁶ BOA. A.MKT.NZD. 425/16 (1278.Z.18 /16.06.1862).

¹⁰⁷ Hurşid Paşa'dan Belgrad muhafızlığını alan Aşir Paşa (BOA, A.MKT.UM 571/37 1278.Z.08 /06.06.1862), bu görevde birkaç ay kalıp Maraş Mutasarrıflığı'na tayin edilmiştir. (BOA, İ.DH. 497/33787 1279.R.06/30.09.1862) Yerine Raşid Paşa Belgrad Muhafızı olacaktır.

olduğundan araştırılacak şeylerin derhal haber verilerek, hal ve hareketlerinden ne görülürse buraya yazılacak ve etraf memurlarına da uyarı yapılmasına girişilecektir¹⁰⁸.

Ahmed Vefik Efendi Belgrad'a gittikten sonra 27 Haziran 1862'de Sırp idaresine bir yazı yazmıştır. Yazısında, Sırp idaresinin Osmanlı Devleti hukuku ve knezlik imtiyazlarının kaybedilmesiyle baki ve geçerli kaldığını teyid eden ve asayiş sağlamaya girişen, ayrıca kale ve şehrin olaydan önceki halinin iadesine yardımcı olunacağını içeren beyannamesini Osmanlı Devleti komiserinin memnuniyetle aldığını bildirmiştir. Bu ilan üzerine, komiserin durumun yatıştırılması ve araştırma yapılması şeklindeki görevini sürdürmekle beraber ilanı Sırp başknezinin cidden ve hakikaten emniyetin iadesi niyet ve arzusunda bulunduğunun delili olarak, Osmanlı Devleti'nin takdirine arz eyleyeceğini belirttiğini, bununla birlikte eski durumun sağlanması ve Müslümanların mahallelerine tekrar yerleştirilmesinden önce bazı maddelerin birlikte görüşülmesi ve sonra hiçbir şüpheye yer bırakmamak için bir müddet ertelenmesi düşüncesinde olduğunu yazmıştır¹⁰⁹. Ahmed Vefik Efendi daha sonra Bab-ı Ali'ye de bir telgraf göndererek, Sırp idaresiyle olaydan önceki halin iadesi üzerine görüşüldüğünü ve meselenin iyi bir şekilde neticeye bağlandığını bildirmiştir¹¹⁰.

III. Kanlıca Konferansı'nın Toplanması

Belgrad'ın bombalanması, Sırp larla karışık bir şekilde şehir dışında yaşayan ancak Sırp kanunları dışında kalan Türklerin Sırbistan'dan çıkarılmaları için önemli bir dönüm noktası olmuştur¹¹¹. Başknez Mihail ve hükümeti, Sırp taleplerinin hepsinin gerçekleştirilmesi için bu olayı kullanmaya karar vermişler ve büyük devletlerin hem Müslüman nüfusun hem de garnizonların tahliyesini kabul edeceği umuduna kapılmışlardır¹¹². Bu konuda büyük devletlerin olaya bakış açıları ise şu şekildeydi; Prens Gorchakov; Belgrad'ın bombalanmasının büyük bir tedbirsizlik olduğunu, bunun Sırp larla bazı tekliflerin uygulanması için hak kazandıracağını ve Sırp ların Belgrad Kalesi'ni başları üzerinde bir tehdit gibi göreceğini belirtmiştir. Gorchakov ayrıca Sırbistan'daki içinde asker bulunan bazı küçük kalelerin boşaltılması, Belgrad Kalesi ile şehri arasındaki surların kaldırılması, varoшта asker elinde bulunan bazı kalelerin terk edilmesi ve

¹⁰⁸ BOA, İ.DH. 490/33200 1278.Z.24 (22.06.1862).

¹⁰⁹ BOA, HR.TO. 440/31 (27.06.1862), BOA, İ. HR. 333/21419 (1279.M.12 /09.07.1862).

¹¹⁰ BOA, İ.DH. 1291/101552 (1279.M.01 /28.06.1862).

¹¹¹ Živanović, *a.g.e.*, s. 90.

¹¹² Jakšić-Vučković, *a.g.e.*, s. 537.

Sırbistan'da Müslümanların ikameti meselelerinde Osmanlı Devleti'nin güçlük çıkarmasını anlayamadığını da ilave etmiştir. Görüşlerini bu şekilde belirten Prens Gorchakov, böylece Sırbistan'ın alışılmış taleplerine izin verilmesine dair bir dil kullanmıştır¹¹³. İtalya Dışişleri Bakanı ise bu gibi hadiselerde iki tarafında hatası olmasının muhtemel olduğunu, bu olayın uzun zamandır Sırbistan'la Osmanlı Devleti arasında çözümsüz kalmış bazı meselelerin halledilmesini ve güzel bir sonuca bağlanmasını sağlayacağını belirtmiştir. O, Belgrad Kalesi'nin dışında yerleşmiş olan Müslümanların ev, eşya ve malları mukabilinde uygun veya bolca bir tazminat verilmesiyle oradan kaldırılmaları maddesinden başka bir suretin imkanı olmayacağını da bildirmiştir¹¹⁴. Prusya Dışişleri Bakanı Kont Berestrof da, Sırbistan'daki kalelerde Osmanlı askerinin bulunmasının tehlikeli çekişmelerin kaynağı sayıldığını ve bu kalelerin asayişin korunmasını sağlayamayacak durumda olduklarını, dolayısıyla bunlardan bazılarının terk ve tahliye edilmesini ancak Belgrad Kalesi'nin müstesna tutulmasını belirtmiştir. Mösyö Tuvenel (Fransa'nın İstanbul Elçisi) ise Sırbistan'da bulunan diğer kalelerin tahliyesini nasihat etmiş ve Belgrad Kalesi için de bunun istisnası lüzumunu ilan etmiştir¹¹⁵. Lord Russell (İngiltere Dışişleri Bakanı) ise Sırbistan'da yerleşip kaleler içinde oturmayan Müslümanların Sırp Knezliği tarafından hakınca bir tazminat verilerek memleketi terk etmeleri veyahud orada ikameti isterlerse Sırp kanunlarına uymalarını belirtmiştir. Lord Russell, Paris Antlaşması gereğince Osmanlı Devleti'nin Belgrad Kalesi ve Sırbistan'ın diğer kalelerinde mustahfiz askeri bulundurması hukukunun korunmasında da ısrar etmiştir¹¹⁶. O, ayrıca bütün kalelerin Osmanlı Devleti'nde kalmasının Paris Antlaşması gereğince uygun olduğunu ve bu konuda İngiltere'nin Avusturya ile birlikte olduğunu da belirtmiştir¹¹⁷. Lord Russell, Belgrad olaylarında Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirleri de takdir etmiştir¹¹⁸.

Fransa, Sırp meselelerinin çözümü ve Osmanlı Devleti ile Sırp Knezliği arasındaki iyi ilişkinin yeniden kurulması için kefil devletlerin yardımlarının lazım olduğunu ve bunun için kefil devletlerin elçileriyle Osmanlı Devleti'nden tayin edilecek bir kişinin İstanbul'da toplanarak görüşmelerini teklif etmiştir. Olabildiğince hızlı bir şekilde bir konferansın düzenlenmesini istemiştir¹¹⁹. Kefil devletler de Osmanlı Devleti ile İstanbul'daki elçileri

---

¹¹³ Özkan, *a.g.e.*, s. 195.

¹¹⁴ BOA, HR.TO. 100/79 (10.07.1862).

¹¹⁵ Özkan, *a.g.e.*, s. 196.

¹¹⁶ BOA, HR.TO. 55/16 (10.07.1862), BOA, İ.HR. 194/10966 (1279.M.29 /26.07.1862).

¹¹⁷ BOA, HR.TO. 55/24 (07.07.1862).

¹¹⁸ BOA, İ.HR. 194/10965 (1279.M.29 /26.07.1862).

¹¹⁹ BOA, HR.TO. 199/67 (08.07.1862).

arasında bir konferans düzenlenmesine ve bu meseleyi ona havale etmeye karar vermişlerdir.¹²⁰ Prens Gorchakov, konferansın Osmanlı Devleti'nin Belgrad Kalesi'ni dahi Sırlara terk etmesine karar vermesi için Rusya'nın ısrar edeceğini söylemiş ve Sırbistan'daki kalelerin Belgrad Kalesi'ne varıncaya kadar, bütünüyle tahliyesini teklif etmek konusunda da Rusya ve Fransa gizlice bir anlaşma yapmışlardır. 8 Temmuz 1862 tarihli bu anlaşmayla iki devlet İstanbul'daki konferansta ortak hareket etmeye karar vermişlerdir. Fransa, bu antlaşmaya karşılık Rusya'nın İtalya'yı tanımamasını istemiş ve Rusya da İtalya'yı tanımıştır¹²¹.

Osmanlı Devleti, Fransa, İngiltere, Rusya, Prusya, Avusturya ve İtalya temsilcilerinin katıldığı İstanbul Kanlıca'daki konferans¹²² 22 Temmuz 1862 tarihinde başlamıştır¹²³. Konferansta Osmanlı Devleti'ni Fuad ve Âli Paşa, İngiltere'yi Henry L. Bulwer, Fransa'yı M. De Moustier, Avusturya'yı De Prokech Osten, Rusya'yı A. Labanow, Prusya'yı G. Wertzern ve İtalya'yı ise Bela-Carracciolo temsil etmişlerdir¹²⁴. Sırp Knezliği de konferansa temsilci olarak Yovan Ristiç'i göndermiştir. Başknez Mihail, Ristiç'e gönderdiği mektupta, konferansta Sırbistan'daki (kalelerin)şehirlerin yerle bir edilmesi konusunda ısrar etmesini yazmış ve “*Türkler ile aramızda var olan bu ölü bağıdır ve bu bağ pala ile kesilmedikçe çözülemez*” demiştir¹²⁵. Ancak, Sırp temsilci konferansa alınmamıştır¹²⁶. Konferansta Fransa ve Rusya, Belgrad Kalesi'nin Sırlara verilmesini belirtip, Sırların Belgrad Kalesi'nden atılan toplardan dolayı korktuklarını ve kale kendilerine verilmedikçe emin olamayacaklarını söylediler de Osmanlı Devleti bunu kabul etmemiş, İngiltere ve Avusturya da Osmanlı Devleti'ni desteklemişlerdir. Ancak İngiltere ve Avusturya, kalede gerektiğinden fazla kuvvet bulunmamasını ve sadece kendini savunma durumunda kaldığı zaman kaleden top atılmasını belirterek, top atılmadan önce de Belgrad'daki konsoloslarla görüşülmesini eklemiştir. Sırp meselesinde İngiltere ve Avusturya Osmanlı Devleti'nin yanında yer alırken, Fransa, Rusya ve İtalya ise Sırbistan'ın yanında yer almışlardır¹²⁷.

¹²⁰ BOA, İ.HR. 333/21419 (1279.M.12 /09.07.1862).

¹²¹ Özkan, *a.g.e.*, s. 195-196.

¹²² Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 367.

¹²³ BOA, İ.HR. 333/21423 (1279.S.01 /28.07.1862), Jakšić-Vučković, *a.g.e.*, s. 140.

¹²⁴ Snežana Trifunovska, *Yugoslavia Through Documents From its Creation to its Dissolution*, Martinus Nijhoff Publishers, 1994, s.49, *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 122, s. 261.

¹²⁵ Bandzoviç, *a.g.m.*, s. 68.

¹²⁶ Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 367.

¹²⁷ Özkan, *a.g.e.*, s. 197.

Kanlıca Konferansı, 4 Eylül 1862'de bir protokol imzalanmasıyla sona ermiştir¹²⁸. 12 maddeden oluşan bu protokolün içeriğini hem Mihail'e hem de Belgrad Muhafızı Raşid Paşa'ya, çıkardığı fermanla Padişah Abdülaziz bildirmiştir¹²⁹. Protokolün maddeleri ise şunlardı:

1) Osmanlı Devleti, Sırlar ve Müslümanların birlikte kaldıkları yerlerde çatışma çıkmaması için Müslümanların Belgrad varoşundaki gayrimenkullerini, bedelleri Sırp Knezliği'nce ödenmek üzere Sırlara bırakmıştır. Yine Osmanlı Devleti, varoş denilen ve eski şehri yenisinden ayıran ve eski surlardan ibaret olan Vidin, Sava, Varoş ve İstanbul Kapıları'nı, surları ve hendekleri Sırlara bırakmıştır. Bu hendekler, surlar, kapılar ve duvarlar yıkılarak yerleri düzlenecek ve yerlerine Sırlar tarafından hiçbir askeri istihkamat yapılmayacaktır. Müslümanlar sahibi oldukları yerleri terk ederken geride bırakacakları cami, mescid gibi mübarek mekanlar ve kabirlere asla dokunulmayıp, özellikle saygı gösterilecektir.

2) Osmanlı Devleti, antlaşmalar gereğince Belgrad Kalesi üzerinde olan haklarının tamamen korunması kararında olduğundan, Sırlara hiçbir şekilde yar olmamasını istememekle beraber Belgrad Kalesi'nin yeterli derecede korunmasını sağlamak için araştırmaktadır ve kale dışının şimdiki dairesinin düzenlenmesini ve şehre zararı olmayacak şekilde genişletilmesini gerekli görür. Bu genişleme, özellikle Müslümanların yerleştiği araziyle, Kale ve Tuna ile Şeyh Hasan Tekkesi ve Ali Paşa Cami hattı arasındaki mahallede yapılacaktır. Eğer Osmanlı Devleti, bu mahallenin öngörülen hattın ilerisinden bir miktar daha yıkılmasını gerekli görürse, 5. maddede yazılı Karma Askeri Komisyon bunun gerekçelerini değerlendirecek ve karar verecektir. Bu mesafe içinde boş gayrimüslim evi bulunursa, Osmanlı Devleti tarafından sahiplerine bedeli tazmin edilecektir. Kendi hükümeti altında bulunan yani Müslümanlardan alınacak emlakın bedellerini tazmin etmek Osmanlı Devleti'nin kendisine aittir. Sırlara mahsus mahalleye gelince, Osmanlı Devleti, kilise, ruhban okulu ve piskoposhane gibi binalara ve çarşı caddesine dokunmayacağından, genişletilme yapılırken mutlaka gerekli olduğu beyan edilirse, bu gibi birkaç evin satın alınmasına Osmanlı Devleti ve Sırp Hükümeti dostlukla anlaşarak karar verecek ve sahiplerine dolgun ücret teklifiyle rızaları sağlanacaktır. Genişletme dairesinde hiçbir bina kalmayacak ve gelecekte de inşa edilmeyecektir. Bu daire, Osmanlı Devleti'nin mülkü olarak kalacak ve geçici de olsa kimse ikamet edemeyecektir.

¹²⁸ Trifunovska, *a.g.e.*, s. 42, *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 179, s. 345, Živanović, *a.g.e.*, s. 92, Jelenić, *a.g.e.*, s. 153, Hamzaoglu, *a.g.e.*, s. 369.

¹²⁹ BOA, Y.EE. 32/11 (1279.Ra.10 /04.09.1862).

3) Müslümanların kaleye çekildiklerinde ev ve dükkanlarında kalan eşyalarının tazmini Sırp idaresi tarafından yapılacaktır. Aynı şey Sırp için de Osmanlı Devleti açısından geçerlidir. İki hükümet bu konuda anlaşacaklardır.

4) Osmanlı Devleti memleketin korunmasına mahsus olan Belgrad Kalesi'ni Sırp Knezliği'ne karşı kullanmayacak, toplarıyla korkutmayacaktır.

5) Belgrad Kalesi'nin genişletme sınırını hem kefil devletler, hem de Osmanlı Devleti'nin subaylarından oluşan bir Karma Askeri Komisyon belirleyecektir. Osmanlı Devleti ve Sırp idaresi tarafından atanacak üyelerden oluşan bir sivil komisyon ise, emlak satışı ve tazminat verilmesi konularını düzenleyecektir. Bu komisyon görevini dört ayda bitirecektir.

6) Osmanlı Devleti, Sokol ve Uziçe Kaleleri'ni yıkacak, ancak savunmasının vazgeçilmezi olan Fethülislam, Böğürdelen, Semendire Kaleleri'ni elinde bulunduracaktır.

7) Osmanlı Devleti Belgrad, Fethülislam, Böğürdelen, Semendire Kaleleri'nde ihtiyaç olandan fazla asker bulundurmayacaktır.

8) Sırbistan'ın beş müstahkem mevkinde yerleşmiş Müslümanlar emlakını satacak ve en kısa zamanda Sırbistan'dan çekilecekler. Bu meseleyi Belgrad'a gönderilmiş olan Osmanlı Devleti'nin komiseri 5. maddedeki sürede bitirecektir.

9) Belgrad muhafızı, şehrin ve knezliğin işlerine karışmayacak, aynı şey Sırp başknezi için de geçerli olacak ve diğer üç kalenin kumandanları ve Sırp memurları arasında da geçerli olacaktır.

10) Sırbistan'da yabancılardan askere alınmış askeri birlikler dağıtılacak ve Sırp hükümeti iltica hakkını suistimal derecesinde genişleterek, Osmanlı Devleti'nin güvensizliğine sebep olmaktan kaçınacaktır.

11) Osmanlı Devleti, kalelerde ancak gerekecek kadar asker bulunduracak, Sırp Knezliği de memleketin asayışı için gerekenden fazla asker bulunduramayacaktır.

12) Sırp, Osmanlı Devleti'ni daima doğruluk ve iyilikseverlikle dinlemeye hazır bulunacaklardır.¹³⁰

---

¹³⁰ BOA, Y.EE. 32/11 (1279.Ra.10 /04.09.1862), BOA, HR.TO. 377/31 (31.12.1863), BOA, İ.HR. 196/11140 (1279.Ca.10 /02.11.1862 *Vidovdan*, Sayı 111, 25 Eylül 1862), Trifunovska, *a.g.e.*, s. 42-49 (Protocol of Conference Between Plenipotentiaries of Great Britain, Austria,

Kanlıca Protokolü dışında da Belgrad muhafızına Sırbistan'ın içişlerine karışmaması, Sırp yönetimiyle uyumlu olmaları ve karşılıklı saygı göstermeleri, Belgrad Kalesi dışında hiçbir müslümanın oturmasına izin vermemesi, toprakların kaleye ciddi saldırı olmadan kullanılmaması ancak kullanılacak olursa da önce Belgrad'daki yabancı konsolosların uyarılması konularında talimatlar verilmiştir¹³¹.

Padişah Abdülaziz'in çıkardığı ferman, Maiyyet Acizi yaverlerinden Şahin Bey'e verilerek Sırbistan'a gönderilmiştir¹³². Ahali Sırp meselesinin kararını içeren fermanın gönderilmesine memnun olsa da¹³³ bu karar bazı Sırp'ların ve Mihail'in hoşuna gitmemiştir. Ancak yine de Mihail, fermanı Knezlik Konağı'nda kabul etmiştir. İliya Garaşanin de konferans kararına göre Belgrad'da yapılan istihkamların bozulacağını bildirmiştir¹³⁴. Çok geçmeden de istihkamların yıkımına girişilmiş ve eseri kalmamış, millet askeri de yerlerine dönmüştür¹³⁵.

Karadağ galibiyeti ve Sırp meselesinin sona ermesiyle ihtiyaten Sırp sınırına başka yerlerden gönderilen askerler yerlerine iade edilmiş ve eski düzene geçilmiştir. Geçici görevli memurların da geri dönebilecekleri bildirilmiştir. Bu meselelerin sonuçlanmasından dolayı, İngiltere Osmanlı Devleti'ni tebrik etmiştir. İngiltere kraliçesi, Sırp meselesinin iyi neticelenmesinde elçisi Henry Bulwer'in de ortak olmasından sevinç duyduğunu belirtmiş ve Osmanlı Devleti'nin bağımsızlık ve mutluluk halinin devamlı olmasını dilemiştir. Osmanlı Devleti'nin Londra Elçisi Kostaki Bey de, Sırp meselesindeki yardımlarından dolayı Lord Russell'e teşekkür etmiştir¹³⁶. Ayrıca, Belgrad olayları esnasında Osmanlı Devleti'ne yaptıkları güzel hizmet, gayret ve yardımlardan dolayı İngiltere konsolosu ve kançılara memuru ile Avusturya konsolosu ve Zemun başkumandanıyla diğer bazı memurlara nişan verilerek taltif edilmelerini Belgrad muhafızı bildirmiştir. İngiltere memurları özel usulleri gereğince nişan ve hediye kabul edemeyeceklerinden Avusturya konsolosu ve memurlarına nişan verilmesine karar verilmiştir¹³⁷.

France, Prussia, Russia, Sardinia and Turkey, Relative to the Affairs of Servia, Kanlıca, 4 September 1862), *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 122, 4 Eylül 1862'de İstanbul'da yapılan Konferansın Protokolü, s. 259-261, Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 369-371.

¹³¹ *British Documents...*, Vol. 1, Doc. 123, Belgrad Muhafızına Önerilen Talimat, s. 262, BOA, İ.HR. 196/11140 (1279.Ca.10 /02.11.1862 *Vidovdan*, Sayı 111, 25 Eylül 1862), Hamzaoğlu, *a.g.e.*, s. 371.

¹³² Özkan, *a.g.e.*, s. 199.

¹³³ BOA, İ.HR. 196/11096 (1279.R.13 /07.10.1862)

¹³⁴ Özkan, *a.g.e.*, s. 199.

¹³⁵ BOA, İ.HR. 196/11140 (1279.Ca.10 /02.11.1862)

¹³⁶ Özkan, *a.g.e.*, s. 201.

¹³⁷ BOA, İ.HR. 196/11150 (1279.Ca.15 /07.11.1862)

Sonuç

Sırların 17 Ekim 1830 tarihinde muhtar oluşlarından 13 Temmuz 1878'de bağımsız oluşlarına kadar geçen sürede, hem Sırlar hem de Müslümanlar açısından dönüm noktasını 1862 Belgrad Olayları oluşturmuştur. Bu olaylardan sonra Sırlar emellerine nail olmuşlar ve Müslümanların Sırbistan'dan çıkarılmalarının ilk aşaması gerçekleştirilmiştir. Mihail Obrenoviç'in II. kez başknez oluşuyla 1860'da başlayan Sırp-Müslüman gerginliği, 1862 Belgrad Olayları ile doruğa ulaşmıştır. Olaylarda Sırların kaleye saldırımları üzerine Belgrad Muhafızı Aşir Paşa, Belgrad'ı topa tutmuştur. Yegane amacı Müslümanları Sırbistan'dan çıkarmak olan Mihail Obrenoviç, bu fırsatı iyi değerlendirmiş ve durumu lehine çevirmiştir. Büyük devletler, Belgrad'ın bombalanmasını hoş karşılamamışlar ve Kanlıca'da bir konferans toplanmıştır. Konferans sonucunda, 4 Eylül 1862'de Kanlıca Protokolü imzalanmış ve Sokol ile Uziçe kalelerinin yıkılması ve Sırbistan'daki Müslümanların mülklerini satarak Sırbistan'dan çekilmeleri kararlaştırılmıştır.

Kaynakça

I. Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- BOA, A. } M... 26/24 (1278.Ca.00 /05.11.1861-03.12.1861).
BOA, A.MKT.NZD. 425/16 (1278.Z.18 /16.06.1862).
BOA, A.MKT.NZD. 425/16 (1278.Z.18 /16.06.1862).
BOA, A.MKT.NZD. 425/100 (1278.Z.21 /19.06.1862)
BOA, A.MKT.UM. 419/26 (1277.M.20 /08.08.1860).
BOA, A.MKT.UM. 468/90 (1277.L.19 /30.04.1861).
BOA, A.MKT.UM. 470/61 (1277.L.26 /07.05.1861).
BOA, A.MKT.UM. 475/57 (1277.Za.23 /03.06.1861).
BOA, A.MKT.UM. 503/88 (1278.Ra.30 /05.10.1861).
BOA, A.MKT.UM. 514/79 (1278.Ca.06 /10.11.1861).
BOA, A.MKT.UM. 518/90 (1278.Ca.18 /22.11.1861).
BOA, A.MKT.UM. 519/26 (1278.Ca.20 /24.11.1861).
BOA, A.MKT.UM. 551/96 (1278.L.07 /07.04.1862).
BOA, A.MKT.UM 571/37 1278.Z.08 /06.06.1862
BOA, A.MKT.UM. 572/33 (1278.Z.17 /15.06.1862).
BOA, A.MKT.UM. 572/71 (1278.Z.09 /17.06.1862).
BOA, HR.MKT. 375/58 (1277.L.17 /28.04.1861).
BOA, HR.TO. 55/16 (10.07.1862)
BOA, HR.TO. 55/24 (07.07.1862).
BOA, HR.TO. 100/79 (10.07.1862).
BOA, HR.TO. 199/67 (08.07.1862).
BOA, HR.TO. 377/31 (31.12.1863)
BOA, HR.TO. 440/31 (27.06.1862)
BOA, İ.DH. 490/33200 (1278.Z.24 /22.06.1862).
BOA, İ.DH. 494/33535 (1279.S.10 /06.08.1862)
BOA, İ.DH. 494/33566 (1279.S.16 /12.08.1862).
BOA, İ.DH. 497/33787 1279.R.06/30.09.1862
BOA, İ.DH. 1291/101552 (1279.M.01 /28.06.1862)
BOA, İ.HR. 188/10474 (1278.Ra.28 /04.10.1861).
BOA, İ.HR. 192/10807 (1278.Za.07 /06.05.1862).
BOA, İ.HR. 194/10965 (1279.M.29 /26.07.1862).
BOA, İ.HR. 194/10966 (1279.M.29 /26.07.1862).

- BOA, İ.HR. 196/11096 (1279.R.13 /07.10.1862)
 BOA, İ.HR. 196/11140 (1279.Ca.10 /02.11.1862)
 BOA, İ.HR. 196/11150 (1279.Ca.15 /07.11.1862)
 BOA, İ.HR. 333/21408 (1278.Ca.14 /18.11.1861).
 BOA, İ.HR. 333/21419 (1279.M.12 /09.07.1862)
 BOA, İ.HR. 333/21421 (1279.M.20 /17.07.1862).
 BOA, İ.HR. 333/21423 (1279.S.01 /28.07.1862)
 BOA, İ.MMS. 25/1084 (1278.Z.25 /23.06.1862).
 BOA, İ.MMS. 25/1097 (1279.S.12 /08.08.1862).
 BOA, Y.EE. 32/11 (1279.Ra.10 /04.09.1862).

II. Tetkik Eserler

- ASLANTAŞ Selim, “Sırbistan: İsyandar ve Bağımsız Devlet”, *Balkanlar El Kitabı*, C. I: Tarih, Ankara, 2006.
- BANDŽOVIĆ Safet, “İseljavanje Muslimanskog Stanovništva iz Kneževine, Sırbije u Bosanski Vilajet (1862-1867); *Znakovi Vremena*, Sayı 12, Yaz. 2001.
- British Documents on Foreign Affairs: Reports and Papers from the Foreign Office Confidential Print, The Ottoman Empire in the Balkans, 1856-1875*, Part I Series B, Vol. 1, General Ed. Kenneth Bourne and D. Cameron Watt, Ed. David Gillard, University Publications of America, 1984.
- BÖREKÇİ Mehmet Çetin, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi*, Kutup Yıldızı Yay., İstanbul, 2001.
- HAMZAOĞLU Yusuf, *Sırbistan Türklüğü*, Üsküp, 2004.
- ŽIVANOVIĆ Živan, *Politička İstoriya Sırbije u Drugoj Polovini Devetnaestog veka*, Beograd, 1923.
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, VI. Cilt, Ankara, 1995.
- KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, VII. Cilt, Ankara, 1995.
- ÖZKAN Ayşe, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı (1830-1878)*, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- PAVLOWİTCH Stevan K., *Serbia: The History of an Idea*, New York University Press, USA, 2002.
- Sırbija Po Bombardanju Beograda*, Narodna Biblioteka u Beogradu, Br. C-II 1194, Beograd, 1862. Digital National Library of Serbia (www.digital.nb.rs).
- Sırske Novine*, Sayı 65; 7 Juniya 1862.
- Sırske Novine*, Sayı 71, 21 Juniya 1862.

TRIFUNOVSKA Snežana, *Yugoslavia Through Documents From its Creation to its Dissolution*, Martinus Nijhoff Publishers, 1994.

Vakanüvis Ahmed Lütü Efendi Tarihi, C.X, Yay.Haz.M.Münir Aktepe, Ankara, 1988.

JAKŠIĆ Grgur – VUČKOVIĆ Vojislav J., *Spoljna Politika Srbija Za Vlade Kneza Mihaila: Prvi Balkanski Savez*, Beograd, 1963.

JELENIĆ Đurđe, *Nova Srbija i Jugoslavija*, Beograd, 1923.

